

máinak legalább jelzésértékű bemutatására.

Hómant 1929-ben a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává választják, majd néhány évvel később, 1932-ben a húszas évek nagy hatású, ambiciózus és sikeres, mára csaknem legendává nőtt alakjának, Klebelsberg Kunónak a helyét foglalja el, csaknem tíz évre, a kultuszminiszteri székhelyben. Az oktatás és a tudomány kiemelt támogatását Klebelsberghez hasonlóan Hóman is a kultúrpolitika legfontosabb céljának tartotta. Minisztersége idején különös hangsúlyt fektetett a diákok keresztény szellemiségű oktatására és a tanárok nemzeti jellegű képzésére is. A nyolcosztályos alapoktatás és az egységes középiskolai rendszer bevezetése mellett ösztöndíjakat alapított, és támogatta az 1939-ben létrejött Bolyai Kollégiumot (1942-től Györfly Kollégium), mely a szegény, de tehetséges, többnyire paraszti sorban élő fiatalok továbbtanulását és ezáltal értelmiségivé válását segítette elő.

Hóman Bálint a végsőkéig támogatta hazánk németbarát politikáját és a németek oldalán történő aktív háborús részvételét. Különösen érdekes és tanulságos figyelemmel kísérnünk Hóman háború alatti és utáni sorsát, főként a *Magyar Történet* társszerzőjének, Szekfű Gyula életének tükrében. Hóman a háborús esztendőkből végig részt vesz az országgyűlés munkájában, megszavazza az oroszok elleni hadüzenetet és a

zsidótörvényeket. Szekfű eközben cikket ír a Népszava híres háborúellenes 1941. karácsonyi számába, majd a szintén karakteresen ellenzéki Magyar Nemzetben publikál sorozatban, *Valahol utat vesztettünk* címmel. Hóman az 1944. márciusi német megszállás, sőt az októberi nyilaspuccs után is kitart a németek oldalán, eközben Szekfűt Apor Vilmos bújtatja a nyilasok haragja és bosszúja elől.

A háború után Hómant minden tisztségétől megfosztják, és életfogytiglani fegyházra ítélik, a váci börtön sokat szenvedett lakójaként hal meg 1951-ben. Szekfű eközben hazánk moszkvai nagykövete, országgyűlési képviselő, majd az Elnöki Tanács tagja lesz.

A tudós Hóman Bálint hamvainak exhumálása és méltó újratemetése már megtörtént, rehabilitációjára, ha sor kerülhet rá, sokáig kell még várunk.

SZELKE LÁSZLÓ

(*Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 544 oldal, 3800 Ft*)

SZEKFŰ GYULA:

Rövid magyar történet 1606–1939

Vajon különös vagy meghökkentő, hogy a 20. század egyik legjelentő-

sebb történésének, Szekfű Gyulának egy eddig ismeretlen kézírata egy kottacsomó közé rejtve pihent évtizedekig Varsányi Erika szekrényének mélyén? Még egyetemista korában kapta az Antiqua Nyomdai és Irodalmi Részvénytársaság egykori ügyvezető igazgatójától számos könyvvel és folyóirattal együtt. Mivel a kották nem érdekelték, véletlenül, nyugdíjas korában fedezte fel, mit is rejt a gyűjtemény.

Hogyan keletkezett a kézirat, és miért nem jelent meg a szerző életében? – teszi fel Soós István a kérdést az utószóban. A Magyar Szemle Társaság Budapesten tartott évi soros ülésén, 1934. május 16-i közgyűlésén elnökének, gróf Bethlen Istvánnak a javaslatára elhatározta, hogy a Társaság saját kiadásában egy összefoglaló magyar történeti művet jelentet meg angol és francia nyelven. Bethlen azzal indokolja javaslatát, hogy külföldi útjai során azt a fájdalmas tapasztalatot szerezte, hogy a nyugati nemzetek nem ismerik a magyar történelmet, nyelvükön nem jelent meg összefoglaló magyar történeti munka, így a külföldi tudományosság ellenfeleink adataiból táplálkozik. Seaton Watson 1934-ben napvilágot látott munkájára célzott, amely történetileg igazoltnak mutatta be a dákoromán folytonosság elméletét. Bethlen egy komoly, modern szellemű, minden tekintetben tudományos megalapozottságú kézikönyvre gondolt, amellyel a ma-

gyarság egyértelműen bebizonyítaná helyét az európai nemzetek sorában. Erre a célra kitűnőnek tartotta a Hóman Bálint és Szekfű Gyula által írott hétkötetes szintézis rövidített változatát, amelynek két kötetben való összefoglalására fel is kérték a történészeket. Bethlen előzetes felmérést készíttetett Angliában, és megállapították, hogy a szigetszágban egy 80, legfeljebb 84 éves összefoglalás számíthat sikerre. A költségeket társadalmi összefogás keretében gyűjtötték össze. A magyar királyi miniszterelnökség 30 000 pengőt adott, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Távirati Iroda 7500–7500 pengőt, 40 000 pengőt pedig a bankok és a Gyáriparosok Országos Szövetsége ajánlott fel.

A munkát elkezdték. Hóman elfoglaltsága miatt Deér József készítette el az első kötetet 1606-ig, Szekfű pedig a második kötetet 1606-tól az 1930-as évekig. Az első kötet sajnos elveszett, de lehet, hogy az is valahol egy szekrény mélyén lapul. A második kötetet pedig most olvashatja először a magyar olvasóközönség. A kötet írása számos ok miatt annyira elhúzódott, hogy az időközben kitört második világháború miatt a mű aktualitását veszítette, és nem jelent meg.

Szekfű Gyula röviden összefoglalja a magyar történelmet, és minden korszak főbb jellemzőit kitűnően megragadva mutatja be a fejlődés

fő irányait, a magyar politika hibáit, illetve helyzetéből következően a nagyhatalmaknak való kiszolgálattottságát és a magyarság hányattatását. A korszakokat „könyvekben” írja le, kapcsolódva az első kötet tematikájához. Így a történelmet a hetedik könyvtől a tizenharmadik könyvig (1939-ig) követhetjük nyommon. A könyveket áttekintéssel nyitja, és a felhasznált irodalom jegyzékével fejezi be. A korszakok történeti irodalmának ismerete a mai történészek számára is kitűnően használható és irigylésre méltó. A tizenharmadik könyv lényegre törő megállapításai Magyarország szerepéről az első világháborúban és az utána következő nemzeti tragédiáról: megkapóak. Az ismeretlen jövőt Szekfű a következőképpen látja, egyben művét ezekkel a sorokkal zárja: „A Harmadik Birodalom elleni háború kitörése Magyarországot a legveszélyesebb zónába helyezte, Németország és Oroszország szomszédságába. Horthy ez időben érte meg kormányzóságának huszadik évét, és az ő vezetése alatt félelem nélkül, de részvéttel, borzadállyal és nagy emberi szolidaritással várja a háború végét a magyar nép.”

BARACSI ERZSÉBET

(*Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 562 oldal, 3800 Ft*)

PIERRE MANENT:

Politikai filozófia felnőtteknek

Ágyban vannak már a gyerekek? Akkor eljött az idő, hogy a neves kortárs eszmétörténész, Pierre Manent munkája végre előkerüljön a gondosan kulcsra zárt fiókból... A tréfát félretéve: a fenti cím ugyan a fordító leleménye (a szerényebb francia eredeti csupán „közérthető politikafilozófiai kurzust” ígér), mégis érdemes elidőznünk nála néhány pillanatra. A magyar változat két okból is valódi telitalálat. Egyrészt azt hivatott kifejezni, hogy Manent előadásainak gyűjteménye nemcsak a szaktudósok figyelmére tart igényt; kellő érettség (és persze némi közéleti tájékozottság) birtokában minden érdeklődő haszonnal forgathatja. Másrészt, ha indirekt módon is, de előrevetíti, mi áll a kezünkben tartott kötet fókuszában – ennek megvilágítása érdekében viszont rövid kitérőt kell tennünk.

A szerző által előszeretettel idézett német filozófus, Immanuel Kant a következőképpen határozza meg a felvilágosodás fogalmát: az ember kilábalása maga okozta kiskorúságából. Ez a „felnőtté válás” nem egyéb, mint az a történelmi folyamat, amelynek során az ember (közelebbről a nyugat-európai ember) lemond az Isten, a természet vagy a szuverén uralkodó által szabott parancsolatok